

Желанова В.,

професорка кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
докторка педагогічних наук, професорка
email: v.zhelanova@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0001-9467-1080

Бойчук В.,

аспірантка кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
email: v.boichuk.asp@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0002-5803-5316

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

У запропонованій статті проаналізовано наукові джерела та нормативно-правові документи державного рівня у сфері реформування освіти в Україні. Визначено стратегічні орієнтири сучасної середньої освіти у міжкультурному вимірі, а саме: глобалізація та євроінтеграція освіти (запровадження світових освітніх стандартів і правил, міжнародних програм обміну, спільних дослідницьких проєктів, інтернаціоналізованих навчальних планів і програм «з міжнародною орієнтацією у змісті освіти», які спрямовані на підготовку здобувачів освіти до діяльності у міжнародному культурному середовищі), демократизація і гуманізація освіти (орієнтація на особистість здобувача освіти, його індивідуальність, створення сприятливого виховного середовища та належних умов для самореалізації учнів, розвитку їх творчих здібностей і розкриття потенціалу особистості), реалізація компетентнісно зорієнтованого навчання (розвиток компетентностей, які формуються в індивіда починаючи з середньої школи), інноватизація в освіті (використання сучасних технологій, тобто навчання з використанням технічного обладнання, програмних засобів, знань, умінь і навичок користування інструментами інформаційно-комунікаційних технологій), цифровізація освіти, впровадження адаптивного навчання (використовує різні принципи, середовища, технології, педагогічні умови, заходи, методи і вправи для адаптації учнів до певних обставин, а також, навпаки, пристосовує ці освітні інструменти до суб'єктів навчання, виокремлюючи найбільш ефективні та дієві з них для кожного виду навчальної діяльності), відкритість та автономізація освіти (цілі освіти враховують додаткові освітні потреби учнів, в т. ч. культурні, етнічні та ін., а суб'єкти освітньої діяльності можуть самостійно приймати рішення щодо академічних, організаційних, фінансових, кадрових та інших питань), реалізація в сучасній середній освіті ідей травма-інформованого підходу та соціально-емоційного навчання. Підкреслено необхідність застосування травма-інформованого підходу та застосування соціально-емоційного навчання для створення безпечного освітнього середовища здобувачів освіти.

Ключові слова: стратегічні орієнтири, середня освіта, міжкультурний вимір, глобалізація та інтернаціоналізація освіти, демократизація і гуманізація освіти, реалізація компетентнісно зорієнтованого навчання, травма-інформований підхід.

© Желанова В., Бойчук В., 2025

© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025

Вступ. З моменту здобуття Україною незалежності питання реформування і вдосконалення національної системи освіти постійно привертало увагу вчених та педагогів, які на під-

ставі раніше отриманого досвіду та результатів наукових досліджень намагались пристосувати дану систему для ефективного задоволення освітніх потреб та вирішення наявних у су-

спільстві проблем. З огляду на існуючі виклики сьогодення, що постали перед нашою країною, а також необхідність впровадження європейських стандартів для суттєвого підвищення конкурентоздатності України в умовах подальшої інноватизації виробництва, торгівлі, науки, фінансово-економічної сфери, пошук правильних стратегічних орієнтирів сучасної середньої освіти (яка закладає «освітній фундамент» індивіда, є першоджерелом його знань, вмінь і навичок) набуває вирішального значення.

Метою даної статті є визначення стратегічних орієнтирів сучасної середньої освіти у міжкультурному вимірі.

Завдання статті полягають у аналізі нормативно-правових документів державного рівня та наукових джерел у сфері реформування освіти в Україні й виокремленні стратегічних орієнтирів сучасної середньої освіти у міжкультурному вимірі.

Аналіз сучасних досліджень. Серед вітчизняних науковців, які в останні роки ґрунтовно займалися питаннями реформування освіти в Україні, зокрема досліджували шляхи її демократизації та гуманізації, можна виокремити праці В. Андрущенка, А. Гуржія, В. Коцура, В. Кременя, В. Лугового, Л. Лук'янової, О. Ляшенка, Н. Ничкало Г. Пустовіта та ін. Питання впровадження педагогічних технологій у закладах середньої освіти вивчали І. Войтович, Р. Гуревич, І. Дичківська, І. Коновальчук, В. Лозовецька, О. Набока, Л. Штефан. Проблеми інноваційного розвитку освітніх систем розглядали І. Бех, Н. Бібік, І. Войтович, Л. Даниленко та ін.

Стосовно загальної середньої освіти, то основні засади державної політики у сфері її реформування, викладені у чинній до 2029 року Концепції «Нова українська школа», яка набула конкретизації й тлумачення її певних аспектів у студіях Н. Бібік, Л. Гриневич, О. Онопрієнко, М. Пристінської, О. Савченко та ін.

Водночас, незважаючи на те, що у сучасний період у базовій та профільній середній освіті остаточний перехід до вимог і правил вказаної Концепції ще не завершений у цілому, з урахуванням євроінтеграційного курсу нашої країни, а також домінуючих у Європі сучасних освітніх тенденцій, ми можемо вже сьогодні сформулювати власне бачення стратегічних орієнтирів сучасної середньої освіти та дослідити їх у міжкультурному вимірі.

Виклад основного матеріалу. Закріплення в Конституції України (статті 85, 102, 116) стратегічного курсу нашої держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі прискорило існуючі євроінтеграційні про-

цеси у різних сферах життєдіяльності України, а саме в політичній, економічній, торговельній, фінансовій, соціальній, науковій.

Це знайшло своє відображення й у площині освіти, в якій на даний час завершується остаточний перехід освітнього процесу на компетентнісні засади у всіх її видах, формах і рівнях. Одночасно йде поступова оптимізація змісту, обґрунтування найбільш ефективних педагогічних умов та методів роботи із здобувачами освіти з метою формування компетентностей, необхідних для забезпечення їх інтеграції та соціалізації як в європейському, так і в світовому просторі.

Так, у тексті законів України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) та Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.) у цілому імplementовано Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС) щодо переліку основних компетентностей освіти та необхідності їх формування в учнів і студентів (серед яких є культурна компетентність та здатність спілкуватися іноземними мовами). При цьому мету освіти визначено «як всебічний розвиток людини... її талантів,... формування необхідних для успішної самореалізації компетентностей,... підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору». Отже, одним із стратегічних орієнтирів державної політики у сфері освіти є «інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір» (Закон України «Про освіту», 2017).

У цьому контексті у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року було внесено відповідні зміни у затверджені попередньо та/або рекомендовані Міністерством освіти та науки навчальні (модельні) програми, підручники, науково-методичну літературу.

Метою цієї Концепції та інших зазначених нормативних документів стосовно загальної середньої освіти є забезпечення належних умов щодо розв'язання наявних проблем, подолання негативних тенденцій «до погіршення якості освіти в цілому», «зниження показників України у міжнародних дослідженнях конкурентоспроможності та інноваційної привабливості, які впливають на економічний розвиток», а також підвищення мотивації молоді до освіти, «удосконалення процесу виховання» та розвитку «педагогіки партнерства», «запровадження принципу дитиноцентризму (орієнтація на потреби учня)», «створення сучасного освітнього середовища», підготовки індивідів, які вміють

«критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі» тощо. (Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, 2016).

Для досягнення вказаних цілей у процесі даної реформи передбачено використання позитивного досвіду провідних країн світу, подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення загальної середньої освіти (з врахуванням вікових особливостей психофізичного розвитку учнів) та інші заходи, частина з яких вже впроваджується в освітній процес, а частина — перебуває на стадії наукових розробок. Окремі з них можна схарактеризувати як стратегічні орієнтири сучасної середньої освіти. При цьому, беручи до уваги інтенсифікацію, а також різке збільшення кількості суспільних, наукових, академічних та інших зв'язків між Україною та країнами Європи та США, і як наслідок — гостру потребу в людях, здатних до ефективної комунікації з представниками інших культур, яка може бути задоволена лише за рахунок зусиль освітньої сфери (базовим фундаментом якої слугує саме загальна середня освіта). Розглянемо пріоритетні стратегічні орієнтири сучасної середньої освіти у міжкультурному вимірі.

1. *Глобалізація та євроінтеграція середньої освіти* — тобто запровадження світових освітніх стандартів і правил, міжнародних програм обміну, спільних дослідницьких проєктів, інтернаціоналізованих навчальних планів і програм «з міжнародною орієнтацією у змісті освіти», що спрямовані на підготовку здобувачів освіти до діяльності у міжнародному культурному середовищі. Відповідно, вказані заходи вимагають розширення академічних свобод та мобільності учасників освітнього процесу. Серед іншого це може бути реалізовано через забезпечення можливості здобувачам освіти самим обирати, де їм вчитись та які способи навчання використовувати (наприклад, з урахуванням мережевої форми навчання, індивідуальної освітньої траєкторії, індивідуального навчального плану) або через «сервісне навчання» — «мовне» партнерство вітчизняних та іноземних освітніх закладів (яке зараз фактично обмежене, стосується лише ЗВО і не поширюється на заклади загальної середньої освіти).

У НАПН України обґрунтовано і розроблено національну стратегію інтернаціоналізації, прийняття якої має сприяти підвищенню конкурентоздатності та престижу вітчизняних здобувачів освіти, відкрити їм нові мож-

ливості, зокрема і для продовження навчання та/або працевлаштування за кордоном (Огієнко О. І., 2012). Так, наприклад, доволі корисним з мультикультурної точки зору може виявитись дослідження мультикультурної освіти в США (законодавства — The Civil Rights Act, Immigration Act та практики його застосування в освіті — педагогічних умов, змісту, форм, методів навчальної діяльності), яка базується на включенні мультикультурного компоненту у всі освітні плани й програми. Не менш цікавим буде і вивчення досвіду європейських країн — організації роботи таких установ, як «The European Commission», «The European Federation for Intercultural Learning», проєкту «The Intercultural learning for Pupils and Teachers Project» та ін. (Knight J., 2003).

2. *Демократизація і гуманізація освіти*, що передбачають орієнтацію на особистість здобувача освіти, його індивідуальність, створення сприятливого виховного середовища та належних умов для самореалізації учнів, розвитку їх творчих здібностей і розкриття потенціалу особистості, виховання у них як почуття власної гідності, так і поваги до інших учасників освітнього процесу, в якому педагог і здобувач освіти визнаються його рівноправними учасниками і взаємодіють на засадах партнерства, де педагог спрямовує роботу останнього й за необхідності допомагає йому вирішувати навчальні завдання шляхом роз'яснення, переконання, але не примусу. Це передбачає використання проблемного, розвивального навчання, стимулювання креативності й творчої діяльності учнів, забезпечення права на власну точку зору і на вільний вибір, а також права на власну помилку. Такі взаємини суб'єктів освітнього процесу мають своїм наслідком взаємні позитивні зміни їхньої поведінки, діяльності, якостей, відносин (Дубасенюк О. А., 2022), відзначаються оптимально можливою збалансованістю їх дій, спрямованих на визначення спільної мети та досягнення обопільного успіху (Коханова О. П., 2011, с. 77), базуються на принципі паритетності, на ідеї загального цілепокладання, взаємній відповідальності за результати співпраці (Желанова В. В., Єпіхіна М. А., 2023, с. 47). З міжкультурної точки зору вказані орієнтири передбачають толерантне відношення здобувачів освіти до інших культур, правил, традицій та етнорелятивне і співчутливе ставлення до їх представників — іноземних учнів, вчителів тощо, розуміння менталітету останніх для адекватного взаєморозуміння з ними.

3. *Реалізація компетентісно зорієнтованого навчання*, що має забезпечити вітчизняним здо-

бувачам освіти належну конкурентноспроможність спочатку в освітньому середовищі, а у подальшому — на ринку праці (де на даний час неможливо знайти більш-менш престижну роботу не володіючи на достатньому рівні відповідними компетентностями), що формуються в індивіда починаючи з середньої школи. У сучасній освіті, згідно з вимогами Закону України «Про освіту» (2017 р.), Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.), державні та комунальні заклади освіти мають формувати 11 базових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, серед яких є здатність спілкуватися іноземними мовами та культурна компетентність. Згодом як перелік, так і зміст компетентностей може змінитись залежно від актуальних у майбутньому вимог і потреб суспільства. Так, наприклад, на нашу думку, для інтегрованого забезпечення реалізації освітньої, розвиваючої, виховної та практичної функцій навчання вже зараз є необхідним включення до переліку ключових компетентностей міжкультурної компетентності. При цьому, розглядаючи розвиток освіти з мультикультурної точки зору, можемо зробити висновок, що в цьому сенсі провідною компетентністю залишається саме здатність спілкуватися іноземними мовами, оскільки без неї неможливо ні адекватно спілкуватись з іноземцями, ні знаходити з ними взаєморозуміння для реалізації інших компетентностей. Адже навіть дуже гарний фахівець у своїй справі не буде мати жодної користі для іноземної фірми, компанії, організації чи проекту, якщо він не володіє відповідною іноземною мовою, а ще краще — міжкультурною компетентністю на належному рівні.

Отже, в умовах подальшого посилення глобалізації суспільства, продовження цифрової та технологічної революції, необхідним буде осучаснення та оновлення змісту навчання іноземних мов у системі загальної середньої освіти, зокрема: комунікативне й ситуативне спрямування навчального процесу та можливість його коригування, взаємопов'язане навчання іноземної мови і культури її носіїв, пріоритетність інтерактивних методів та групових форм навчальної діяльності тощо (Буренко В. М., Редько В. Г., 2012).

4. *Інноватизація загальної середньої освіти*, що детермінована об'єктивними викликами сьогодення та стратегічними векторами розвитку суспільства, пов'язаними з його європейськими, людиноцентрованими, компетентнісними орієнтирами. Зазначимо, що інноваційність сучасного суспільства стала його пріоритетною ознакою, що задекларована в інновацій-

ній концепції розвитку економіки та суспільства «Індустрія 4.0», яка пов'язує промислову революцію з тотальними інноваціями, спрямованими на зміну способу життя більшості людей, їх свідомості, поступово змінюючи саму природу людини та в концепції Індустрія 5.0, що також буде сприяти подальшому стимулюванню масштабних інновацій, модернізації освіти та просуванню стратегічних інноваційних кейсів (Желанова В. В., 2024, с. 53). На нашу думку, поняття «інноваційність» суголосно Концепції НУШ, пов'язане з відкритістю до нових ідей, ініціюванням змін у близькому середовищі, формуванням цінностей, знань, умінь, що становлять основу компетентнісного підходу, і визначають «подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади» (Желанова В. В., 2024, с. 53), а «інноватизація» є процесом створення умов для інноваційного розвитку сучасної середньої освіти у нормативно-стратегічному та дидактико-технологічному вимірах.

Вчені В. Докучаєва та О. Кричківська виокремлюють використання новітніх технологій в освітньому процесі як один із головних аспектів інноватизації в освіті. Вони підкреслюють, що інтерактивні технології, мультимедійні засоби, а також цифрові навчальні платформи сприяють покращенню когнітивного розвитку здобувачів освіти, дозволяють створити більш динамічне й привабливе освітнє середовище для учнів, підвищують їхню мотивацію до навчання та створюють умови для індивідуалізованого підходу (Докучаєва В. Ю., Кричківська О. В., 2024). Наприклад, стосовно ефективних *інтерактивних методів* на уроках англійської мови, то для ефективного формування міжкультурної компетентності здобувачів освіти вважаємо найбільш корисними наступні: робота в парах, ротаційні трійки, два-чотири-всі разом, карусель, робота в малих групах, інтерактивні ігри, такі як «Швидкий диктант» та «Зашифровані картинки». Дані методи, на нашу думку, найдієвіше реалізуються через *групові та командні форми роботи*. Варто зазначити, що створення сприятливих передумов для гармонійного розвитку кожного учня відбувається на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, під час якої, як слушно зауважує В. Желанова, забезпечується особистісне зростання всіх її учасників (Желанова В. В., 2016).

Також дослідниці В. Ю. Докучаєва та О. В. Кричківська наголошують на важливості таких аспектів інноватизації, як: інтеграція STEM-освіти (впровадження елементів науки,

технологій, інженерії та математики в освітній процес), персоналізоване навчання (індивідуалізація навчальних програм відповідно до потреб кожної дитини), розвиток емоційного інтелекту (акцент на емоційному та соціальному розвитку дітей), залучення батьків до освітнього процесу (співпраця з батьками у формуванні освітніх стратегій та навчальних програм), цифровізація освітнього процесу (використання цифрових ресурсів для покращення доступу до інформації та навчальних матеріалів) (Докучаєва В. Ю., Кричківська О. В., 2024, с. 316).

5. *Цифровізація загальної середньої освіти* є особливо актуальною в умовах змішаного (очно-дистанційного навчання), коли пріоритетним стає навчання з використанням технічного обладнання (комп'ютерів, мультимедійних дошок, планшетів, смартфонів, інших гаджетів), програмних засобів (прикладного програмного навчального забезпечення, алгоритмів, ІКТ для пошуку освітнього контенту — спеціально створеної для системи освіти інформації в мережі «Інтернет»), знань, вмінь і навичок користування інструментами інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Зокрема, йдеться про хмарні технології (Cloud Technology, онлайн-сервіси з доступом до серверів), мобільне навчання (різновид дистанційного навчання з використанням мобільних пристроїв), QR-коди (Quick Response Code «швидкий відгук» — графічне зображення з посиланням на сайт чи окрему його сторінку через камеру смартфона, з встановленою програмою — сканером), метод «Фішбоун» (Fishbone «риб'ячий скелет» — графічна техніка унаочнення інформації про будь-яке явище через виділення основної проблеми), електронні підручники та посібники, мультимедійні уроки чи їх фрагменти, вміння працювати з сервісом Wordwall, в навчальних платформах Edpuzzle, Zoom, Google Meet, Google Classroom, Kahoot, LearningApps, «На урок», «Всеосвіта», Prometheus, EdEra та ін. Це сприяє інтенсифікації самостійної роботи учнів, розширенню інформаційних потоків та збільшенню обсягів виконаних на занятті завдань, візуалізації навчального матеріалу, сприяє розширенню світогляду учнів та студентів, стимулює пошукову діяльність здобувачів освіти і сприяє розвитку їх творчих здібностей (Супрун М. В., Гордієнко Ю. А., 2021).

6. *Впровадження адаптивного навчання*, яке за версією журналу «Time», вебсайту «Education Dive» є «гарячою концепцією,... котра готова перетворити освіту», використовує різні принципи, середовища, технології, педагогічні умови, заходи, методи і вправи для адаптації учнів до певних обставин, а також, навпаки,

пристосовує ці освітні інструменти до суб'єктів навчання, виокремлюючи найбільш ефективні та дієві з них для кожного виду навчальної діяльності. При цьому, враховуючи постійне збільшення навантаження на вчителів (необхідність своєчасного контролю виконання учнями завдань, обробки результатів, виявлення індивідуальних закономірностей, варіювання навантаження тощо), існує нагальна потреба в автоматизації освітнього процесу шляхом використання відповідних комп'ютерних навчальних програм. Ці програми здатні пристосовуватись до індивідуальних можливостей учнів шляхом апаратного врахування складності завдань та зроблених кожним учнем помилок, кількість яких стає не тільки критерієм для оцінки рівня знань, а також і підставою для негайного корегування програмою індивідуального навчального матеріалу (Бойчук В. С., 2024; Цвєтаєва О.В., Знанецька О.М., 2019). Так, для вказаних цілей можуть бути задіяні курси на окремих носіях інформації, віртуальні класи та співробітництво, web-електронне навчання тощо (Бойчук В. С., 2024; Кириченко І. В., 2018). Зокрема, при вивченні іноземних мов адаптивна освіта допомагає створити іншомовне та/або квазііншомовне середовище, у якому учні навчаються не тільки мові, а й «іншій» культурі, правилам, етикету, традиціям, що поступово дає їм розуміння менталітету представників інших країн (Боковенко Н. Р., 2012). Водночас розробка діючих та ефективних вітчизняних адаптивних програм навчання (цифрових ресурсів, вебкурсів) потребує великих витрат часу і грошей, оскільки є надзвичайно складним і трудомістким процесом, який повинен відповідати діючому вітчизняному законодавству, мати затверджені дієві методики оцінки й корегування знань, вмінь і навичок учнів з врахуванням оптимізованого матеріалу шкільних програм, відповідних тем, рекомендацій Міністерством освіти та науки України підручників та іншої навчальної літератури. Також відмітимо, що дуже цікавим було б вивчення закордонного досвіду використання для вказаних цілей штучного інтелекту.

7. *Відкритість та автономізація середньої освіти* — де цілі освіти не обмежуються державною програмою, а можуть враховувати додаткові освітні потреби учнів, зокрема культурні, етнічні, а суб'єкти освітньої діяльності можуть самостійно приймати рішення щодо академічних, організаційних, фінансових, кадрових та інших питань. У сучасний період ці преференції мають лише ЗВО, але з часом, в тому числі і через тенденцію до збільшення

серед вказаних суб'єктів питомої ваги закладів з приватною формою власності, можна передбачити, що дані правила можуть бути розповсюджені і на загальну середню освіту. Звісно, це буде відбуватись з певними обмеженнями (оскільки окрема школа не має таких наукових, педагогічних, матеріально-технічних та інших ресурсів, як університет) і, найвірогідніше, в рамках певних мереж шкіл та/або об'єднань спеціалізованих закладів загальної середньої освіти за певними поглибленими напрямками — математикою, фізикою, програмуванням, іноземними мовами та ін.

8. *Реалізація в сучасній середній освіті ідей травма-інформованого підходу та соціально-емоційного навчання.* Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах військового стану та військових дій викликала необхідність реалізації ідей травма-інформованого підходу, що останнім часом почав активно досліджуватися вітчизняними науковцями (Т. Головатенко, О. Котенко, Т. Мієр, Б. Паламар, С. Паламар). На їх думку, травма-інформований підхід у навчанні — це нова стратегія, яка спрямована на розуміння та врахування травматичного досвіду учасників освітнього процесу. Його основна мета — створення безпечного та сприятливого середовища для роботи і навчання, яке враховує потреби всіх учасників освітнього процесу, зокрема тих, хто має досвід травми (Головатенко Т. Ю., 2023). Основні принципи травма-інформованого підходу: розуміння травматичного досвіду, створення безпечного середовища, сприяння регулюванню емоцій, забезпечення індивідуальної підтримки, співпраця та взаємодія (Miyer T., 2024; Palamar B., 2024).

Низка науковців — Б. Паламар, В. Желанова, І. Леонтьєва, С. Паламар, Н. Кошарна, Л. Петрик, М. Михайліченко — наголошують на важливості соціально-емоційного навчання як сукупності процесів, за допомогою яких учні та дорослі набувають та ефективно ви-

користовують знання, ставлення та навички, необхідні для розуміння та управління своїми емоціями, відчуття та співчуття іншим, встановлення та досягнення позитивних цілей, розвитку та підтримки позитивних стосунків та прийняття відповідальних рішень — все для того, щоб керувати собою, стосунками з іншими, працювати ефективно та етично. В основі соціально-емоційного навчання лежить зосередження на навчанні учнів піклуватися про себе та інших у вимірах соціального, емоційного та психічного здоров'я (Palamar B., 2024).

Висновки. Таким чином, стратегічними орієнтирами сучасної загальної середньої освіти у її міжкультурному вимірі є: глобалізація та євроінтеграція освіти, демократизація і гуманізація освіти, реалізація компетентісно зорієнтованого навчання, інноватизація загальної середньої освіти, цифровізація загальної середньої освіти, впровадження адаптивного навчання, відкритість та автономізація освіти, реалізація в сучасній середній освіті ідей травма-інформованого підходу та соціально-емоційного навчання. Зазначені орієнтири мають на меті суттєво покращити якість української середньої освіти, адаптувати учнів до життя в мультикультурному інформаційному середовищі й суспільстві, сформувати у них інноваційне мислення, достатні знання, вміння і навички для успішного іншомовного спілкування з представниками інших культур та здатність ефективно долати розбіжності з останніми у сприйнятті навколишнього світу, активізувати їх пізнавальну діяльність, а також забезпечити безпеку та психологічний комфорт учнів. Зважаючи на важливість визначення стратегічних орієнтирів сучасної середньої освіти у міжкультурному вимірі, відзначимо, що кожен з них потребує ґрунтовного дослідження для визначення оптимальних шляхів їх досягнення у ході поступового цілеспрямованого вдосконалення освітнього процесу в сучасному закладі середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойчук В. С. Адаптивне навчання як технологія формування міжкультурної компетентності підлітків на уроках англійської мови. Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали і Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря (3 жовтня 2024 року): збірник тез / ред. кол.: В. П. Андрущенко (голова) [та ін.]. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. 2024. С. 21–26. (230 с.)
2. Боковенко Н. Р. Реалізація різноманітних форм організації навчання на уроках іноземної мови. *Іноземні мови*. 2012. № 3. С. 12–17.
3. Буренко В. М., Редько В. Г. Стратегічні напрями розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти. *Іноземні мови в сучасній школі*. 2012. № 4. С. 28–33.

4. Головатенко Т. Ю. Освітологічний вимір концепту «травма-інформований підхід» у системі професійної підготовки вчителів початкових класів. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»*. Серія «Психологія». Серія «Медицина». 2023. № 8(26). С. 65–77.
5. Докучаєва В., Кричківська О. Інновація освітнього процесу у закладах дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. № 78. С. 313–318. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-44>
6. Дубасенюк О. А. Партнерська взаємодія як базова складова комунікативної компетентності майбутніх педагогів в умовах магістратури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2022. № 1(349). Ч. 2. С. 15–25. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1\(349\)-2-15-25](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1(349)-2-15-25)
7. Желанова В. В. Контексти інноваційності сучасної вищої освіти: рівнева ієрархія. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Педагогіка. Соціальна робота*. 2024. № 54. С. 53–57. DOI: [10.24144/2524-0609.2024.54.53-57](https://doi.org/10.24144/2524-0609.2024.54.53-57)
8. Желанова В. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія вихователя і вихованців як засіб творчої самореалізації особистості. *Педагогічний часопис Волині*. 2016. № 2. С. 71–76.
9. Желанова В., Єпіхіна М. Педагогічний інструментарій системи партнерської взаємодії вчителя початкової школи з суб'єктами освітнього процесу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Педагогіка. Соціальна робота*. 2023. № 1(52). С. 46–49. DOI: [10.24144/2524-0609.2023.52.46-49](https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.52.46-49)
10. Закон України «Про освіту». 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 29.04.2025).
11. Кириченко І. В. Інформаційна технологія ідентифікації контенту в системах адаптивного електронного навчання : дис. ... канд. техн. наук : 05.13.06. Харків, 2018. 182 с.
12. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
13. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.04.2025).
14. Коханова О. П. Психологічні особливості формування здатності до партнерської взаємодії майбутніх учителів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2012. 200 с.
15. Огієнко О. І. Тенденції та особливості глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти: досвід німецькомовних країн. 2012. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3023/1/Стаття_ОГІЄНКО9.pdf
16. Супрун М., Гордієнко Ю. Використання ІКТ у процесі навчання англійської мови при підготовці студентів гуманітарних спеціальностей. *Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 3. № 39. С. 233–239.
17. Цветаєва О. В., Знанецька О. М. Адаптивне навчання в сучасній системі освіти. *Збірник наукових праць ДНУ імені Олеся Гончара. Педагогічні науки*. 2019. № 87. С. 170–175.
18. Knight J. Updating the Definition of Internationalization. *International Higher Education*. 2003. № 33. P. 1–3.
19. Tetiana I. Miyer, Borys I. Palamar, Svitlana P. Palamar, Olga V. Kotenko, Hennadii L. Bondarenko, Olena A. Polovina, Nina M. Rudenko Trauma-Informed Training as a Means of Atabilizing the Negative Impact of Stressful and Destructive Factors of War on the Inner World of Future Specialists. *Wiadomości Lekarskie Medical Advances* 2024; (77(5)): 965–970. ISSN 0043-5147; 2719-342X; doi: [10.36740/WLek202405114](https://doi.org/10.36740/WLek202405114)
20. Tetiana I. Miyer, Borys I. Palamar, Svitlana P. Palamar, Olga V. Kotenko, Hennadii L. Bondarenko, Nataliia V. Vyshnivska, & Roksolana I. Shpitsa. Practices of Trauma-Informed Learning and Their Influence on the Level of Situational and Personal Anxiety of Students Who are Studying Face-to-Face during Hostilities. *Wiadomości Lekarskie Medical Advances*. 2024; 77 (11): 2289–2295. ISSN 0043-5147 E-ISSN 2719-342X; doi: [10.36740/WLek/197112](https://doi.org/10.36740/WLek/197112)
21. Borys I. Palamar, Victorija V. Zhelanova, Inna V. Leontieva, Svitlana P. Palamar, Natalia V. Kosharna, Lada V. Petryk, & Maryna O. Mykhailichenko. Implementation of Socio-Emotional Learning in the Modern University: Going beyond an academic education. *Clinical and Preventive Medicine*, 2024; (7), 95–102. <https://doi.org/10.31612/2616-4868.7.2024.12>

REFERENCES

1. Boichuk, V. S. (2024). Adaptivne navchannia yak tekhnolohiia formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti pidlitkiv na urokakh anhliiskoi movy [Adaptive Learning as a Technology for Forming Intercultural Competence of Adolescents in English Lessons]. *Konteksty naukovykh doslidzhen Volodymyra Bondaria. Adaptivne navchannia studentiv v umovakh voiennoho stanu ta vidnovlennia Ukrainy: materialy I Vseukrainskykh pedahohichnykh chytan pamiati Volodymyra Bondaria (3 zhovtnia 2024 roku): zbirnyk tez*, 230 p. (pp. 21–26) [in Ukrainian]

2. Bokovenko, N. R. (2012). Realizatsiia riznomanitnykh form orhanizatsii navchannia na urokakh inozemnoi movy [Implementation of Various Forms of Organizing Learning in Foreign Language Lessons]. *Foreign Languages*, 3, pp. 12–17 [in Ukrainian].
3. Burenko, V., Redko, V. (2012). Stratehichni napriamy rozvytku suchasnoi shkilnoi inshomovnoi osvity [Strategic Directions of Development of Modern School Foreign Language Education]. *Foreign Languages in Modern School*, 4, pp. 28–33 [in Ukrainian].
4. Holovatenko T. (2023). Osvitlohichnyi vymir kontseptu «travma-informovanyi pidkhid» u systemi profesiinnoi pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv [The Educational Dimension of the Concept “trauma-informed approach” in the System of Professional Training of Primary School Teachers]. *«Perspektyvy ta innovatsii nauky» (Seriia «Pedagogika», Seriiia «Psykhologhiia», Seriiia «Medytsyna»)*, 8(26), pp. 65–77 [in Ukrainian].
[https://doi.org/10.52058/2786495220238\(26\)-6577](https://doi.org/10.52058/2786495220238(26)-6577)
5. Dokuchaeva, V., & Krychivska, O. (2024). Innovatyziatsiia osvithnioho protsesu u zakladakh doshkilnoi osvity [Innovating Educational Process in Preschool Educational Institutions]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk / Current Issues of the Humanities*, 78, pp. 313–318 [in Ukrainian].
<https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-44>
6. Dubaseniuk, O. A. (2022). Partnerska vzaiemodiiia yak bazova skladova komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnykh pedahohiv v umovakh mahistratury [Partnership as a Basic Component of the Communicative Competence of Future Teachers in a Master's Program]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Pedagogichni nauky*, 1(349), pp. 15–25 [in Ukrainian].
[https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1\(349\)-2-15-25](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1(349)-2-15-25)
7. Zhelanova, V. V. (2024). Konteksty innovatsiinosti suchasnoi vyshchoi osvity: rivneva iierarkhiia [Contexts of Innovation in Modern Higher Education: Level Hierarchy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia: «Pedagogika. Sotsialna robota»*, 54, pp. 53–57 [in Ukrainian].
DOI: 10.24144/2524-0609.2024.54.53-57
8. Zhelanova, V. (2016). Subiekt – subiektna vzaiemodiiia vykhovatelii i vykhovantsiv yak zasib tvorchoi samorealizatsii osobystosti [The subject – subject interaction between teacher and pupils as a means of creative selfrealization]. *Pedagogichnyi chasopys Volyni*, 2, pp. 71–76 [in Ukrainian].
9. Zhelanova, V., & Yepikhina, M. (2023). Pedagogichniy instrumentarii systemy partnerskoi vzaiemodii vchytelia pochatkovoi shkoly z subiektamy osvithnioho protsesu [Pedagogical Toolkit of the System of Partner Interaction of the Primary School Teacher between Subjects of the Educational Process]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: “Pedagogy. Social work”*, 1(52), pp. 46–49 [in Ukrainian].
DOI: 10.24144/2524-0609.2023.52.46-49
10. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2017). [The Law of Ukraine “On Education”]. [in Ukrainian].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
11. Kyrychenko, I. V. (2018). Informatsiina tekhnologhiia identyfikatsii kontentu v systemakh adaptivnoho elektronnoho navchannia [Information Technology for Content Identification in Adaptive e-Learning Systems]. 323 p. [in Ukrainian].
12. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednioi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku [Concept of Implementation of State Policy in the Field of Reforming General Secondary Education “New Ukrainian School” for the Period until 2029]. (2016). [in Ukrainian].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
14. Kokhanova, O. P. (2011). Psykhologichni osoblyvosti formuvannia zdatnosti do partnerskoi vzaiemodii maibutnykh uchyteliv [Psychological Features of the Formation of the Ability to Partner Interaction of Future Teachers]. 200 p. [in Ukrainian].
15. Ogienko, O. I. (2012). Tendentsii ta osoblyvosti hlobalizatsii ta internatsionalizatsii vyshchoi osvity: dosvid nimetskomovnykh krain [Tendencies and Features of Globalization and Internationalization of Higher Education: Experience of German-Speaking Countries]. [in Ukrainian]. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3023/1/Стаття_ОГІЕНКО9.pdf
16. Suprun, M., Hordiienko, Yu. (2021). Vykorystannia IKT u protsesi navchannia anhliiskoi movy pry pidhotovtsi studentiv humanitarnykh spetsialnostei [The Use of Information and Communication Technologies in the Process of English Language Study whilst Training Students of Humanitarian Specialties]. *Humanities Science Current Issues*, 39, Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers, pp. 233–239 [in Ukrainian].
17. Tsvietaieva, O. V., & Znanetska, O. M. (2019). Adaptivne navchannia v suchasni systemi osvity [Adaptive Learning in the Modern Education System]. *Zbirnyk naukovykh prats DNU imeni Olesia Honchara. Pedagogichni nauky*, 87, pp. 170–175 [in Ukrainian].

18. Knight, J. (2003). Updating the Definition of Internationalization. *International Higher Education*, 33, pp. 1–3 [in English].
19. Miyer, T., Palamar, B., Palamar, S., Kotenko, O., Bondarenko, H., Polovina, O., & Rudenko, N. (2024). Trauma-Informed Training as a Means of Stabilizing the Negative Impact of Stressful and Destructive Factors of War on the Inner World of Future Specialists. *Wiadomości Lekarskie Medical Advances*, 2024; 77(5): 965–970, ISSN 0043-5147; 2719-342X [in English].
doi: 10.36740/WLek/202405114
20. Miyer, T., Palamar, B., Palamar, S., Kotenko, O., Bondarenko, H., Vyshnivska, N., & Shpitsa, R. (2024). Practices of trauma-informed learning and their influence on the level of situational and personal anxiety of students who are studying face-to-face during hostilities. *Wiadomości Lekarskie Medical Advances*, 2024; 77(11): 2289–2295. ISSN 0043-5147 E-ISSN 2719-342X [in English].
doi: 10.36740/WLek/197112
21. Palamar, B., Zhelanova, V., Leontieva, I., Palamar, S., Kosharna, N., Petryk, L., & Mykhailichenko, M. (2024). Implementation of Socio-Emotional Learning in the Modern University: Going beyond an academic education. *Clinical and Preventive Medicine*, 7, 2024; 95–102 [in English].
<https://doi.org/10.31612/2616-4868.7.2024.12>

Zhelanova V, Boichuk V.

STRATEGIC GUIDELINES FOR MODERN SECONDARY EDUCATION IN THE INTERCULTURAL DIMENSION

The proposed article analyses scientific sources and state-level regulatory documents in the field of education reform in Ukraine. Strategic guidelines for modern secondary education in the intercultural dimension were identified, namely: globalization and European integration of education (the introduction of world educational standards and rules, international exchange programs, joint research projects, internationalized curricula and programs «with an international orientation in the content of education», which are aimed at preparing students for activities in an international cultural environment), democratization and humanization of education (focusing on the personality of the student, his individuality, creating a favourable educational environment and appropriate conditions for students' self-realization, developing their creative abilities and revealing the potential of the individual), implementation of competency-based learning (development of competencies that are formed in an individual starting from high school), innovation in education (use of modern technologies, i.e. training using technical equipment, software, knowledge, skills and abilities to use information and communication technology tools), digitalization of education, implementation of adaptive learning (uses various principles, environments, technologies, pedagogical conditions, activities, methods and exercises to adapt students to certain circumstances, and vice versa, adapts these educational tools to the subjects of education, identifying the most effective and efficient of them for each type of educational activity), openness and autonomy of education (the goals of education take into account the additional educational needs of students, including cultural, ethnic, etc., and the subjects of educational activity can independently make decisions on academic, organizational, financial, personnel and other issues), implementation of the ideas of a trauma-informed approach and socio-emotional learning in modern secondary education. The need for the use of a trauma-informed approach and the use of socio-emotional learning by teachers to create a safe educational environment for students is emphasized.

Keywords: strategic guidelines, secondary education, intercultural dimension, globalization and internationalization of education, democratization and humanization of education, implementation of competency-based learning, adaptive learning, openness and autonomy of education, trauma-informed approach.

Стаття надійшла до редакції: 25.04.2025.

Прийнято для публікації: 10.05.2025.